

Наташа М. Половина¹

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српску књижевност

ЖИВОТ КАО ПУТОВАЊЕ У ЗАПИСУ ИНОКА ИЗ ДАЛШЕ

Abstract: The basis of the composition of the record of Inok from Dalša consists of the story of his travels. The paper examines the narrator's relationship with space and time, analyzing the movement through space as the passage of time, as well as the way in which subject is changed by this "encounter with the world". Regarding the universal symbolism of the journey in medieval literature, in the record of Inok from Dalša we investigated the categories of "our" – "foreign", "earthly" – "heavenly", and their role in shaping "the geometry of a journey", whereby journey is problematized as externally imposed, random movements. Voyage is seen as a horizontal movement, as well as a movement on the vertical axis: as a physical movement in space, and as a spiritual, mental journey, climbing the ladder of virtues. Among other things, the paper represents an attempt to apply certain concepts which operate in the theory of travel writing/travelogue (temporality, meeting, etc.).

Key words: homo viator, homo religious, world, monk, shelter, spiritual journey, time, space, symbol

Одавно је, чини се, превазиђена заблуда о средњовековном друштву као „непомичном свету”. Људи средњег века кретали су се много и често, а на путовања су полазили из различитих разлога: као посланици, ратници, заточеници, просци, дипломате, трговци, мисионари, монаси, али – најчешће – као ходочасници. У сваком случају, на пут се ретко кад кретало без каквог конкретног циља или задатка, а готово никада се није путовало тек из пуке радозналости. Чињеница да су у средњем веку најчешћа била путовања религиозног карактера сасвим је разумљива, јер је симболичка представа о човеку као путнику својствена средњовековном погледу на свет: за хришћанску цркву, наиме, верник је био вечити ходочасник (Radić 2011: 16); од *homomedievalis*-а увек се очекивало да следи пут Исуса Христа, односно, да бира „прави пут” – пут до Царства небеског (Polovina 2010: 82–84). Рефлекс ове идеје налазимо и у српској средњовековној књижевности, у Доментијановом и Теодосијевом *Житију Светио̄*

1 natasapolovina@ff.uns.ac.rs

Саве, али и код Димитрија Кантакузина, који у уводу *Житију Јована Рилског* о човеку говори као о путнику „брзотеког живота” (Kantakuzin 1993: 81).

У српској средњовековној књижевности о путовању се најчешће приповеда као о духовном чину, о својеврсном подвигу који готово увек има и симболички смисао. Другим речима, српски средњовековни писци не тематизују свако кретање у простору као путовање, али с друге стране, појединим догађајима, који сами по себи не подразумевају физичко кретање, приписују значење путовања (на пример: замонашење, смрт, подвизавање у пустињи и сл.) (в. Polovina 2010).

Будући да је средњовековни *homoviatory* исто време и *homoreligiosus*, он је и у делима средњовековне књижевности, чини се, увек представљен као човек који се налази између два света: овоземаљског, који је пропадљив и пролазан, и оног вечног, Царства небеског, ка којем тежи. Читав његов живот на земљи је, отуда, путовање ка вечности, а сваки његов подвиг је један корак више ка лествици врлина. Његово путовање, дакле, никада није само хоризонтално, већ и вертикално „успињање” ка Царству небеском. Простор је, дакле, у средњовековној књижевности увек схваћен симболички, па се и приповедање о путу и путовању код средњовековних књижевника у великој мери остварује у складу с поетиком простора: „Простор у средњовековној књижевности није стварни простор, описи нису никада описи реалног простора и окружења. Чак и када нам писац казује о месту радње или о физичком кретању јунака у питању је симболичко схватање простора” (Špadijer 2014a: 169).

Отуда и средњовековни писци инсистирају, пре свега, на духовним ефектима путовања, или пак на његовој широј (хришћанској) симболици, не поклањајући превише пажње стварносним аспектима тог кретања.² Овакве приповедачке стратегије сасвим су у складу с мишљењем Димитрија Лихачова који је, разматрајући категорије простора и времена и старој руској књижевности, увео појам „лакоћа простора”: средњовековни писци своје јунаке као да „превлаче” по некаквој невидљивој мапи; у свести средњовековног човека, сматра Лихачов, свет је „потчињен једној просторној схеми која све обухвата, која се не може делити и која на неки начин скраћује растојања”, а ’лак’ простор одговара хуманости природе која нас окружује. Све је у простору везано међу собом не само физички него и емоционално” (Lihačov 1972: 410, 420–422).

2 Примера ради, Доментијан и Теодосије не говоре нам ништа о томе како је млади Растко дошао на Свету Гору. Ни описи Савина два ходочашћа у Свету земљу не пружају нам податке о стварносним аспектима тог путовања: како су изгледали путеви којима је Сава пролазио, у чијој је пратњи путовао, с ким се на путевима сусретао – ништа од тога нам не казују његови хагиографи. Штавише, тек је релативно недавно разрешена дилема око тога да ли је Доментијан био Савин сапутник на првом или другом путовању у Свету земљу, и то захваљујући опсежним и широко утемељеним истраживањима Миодрага Марковића (Marković 2002–2003). За Доментијана и Теодосија битно је само једно: да наброје сва света места која је Сава обишао и на тај начин покажу да је Сава заиста симболички партиципирало у животу Исуса Христа.

Будући да су просторне категорије у средњовековној књижевности истовремено и етичке категорије, лако је објаснити образац према којем се путовање описује у хагиографијама: јунак, будући светитељ, подражава Исуса Христа, имитира га, последује за њим, симболички понављајући његов овоземаљски „пут”. Али, како се приповеда о путовањима у оним средњовековним текстовима где је путник – сам приповедач? Да ли аутобиографске белешке о путовању дозвољавају успостављање истих механизма, исту „иконичност” простора, исте симболичке категорије? Има ли у овим белешкама назнака стварног географског простора?

Одговоре на ова питања могао би понудити запис тзв. Инока из Далше³, хиландарског писара прве половине XV века и преписивача чувеног *Рагосављевој јеванђеља* из 1428/1429. године, једног од стваралаца из књижевног круга деспота Стефана Лазаревића. Управо у овом јединственом споменику старе српске уметности, познатом по минијатурама које представљају највеће домете српског сликарства оног времена, налази се белешка коју овај монах-преписивач оставио. Пишући о једном периоду свог живота и околностима под којима је стварао, Инок из Далше оставио је збиља особен запис, велике уметничке вредности, „ремек-дело свог жанра” (Špadijer 2014: 127). Ђорђе Сп. Радојичић сматрао је ово дело антологијским: „Његов запис је мали књижевни спис, којем је заиста место у свакој антологији старе српске књижевности. Велика је штета што му је деспот давао да толике књиге преписује, а није од њега наручио ниједан оригинални састав” (Radojičić 1962: 224).

Радмила Маринковић је основни уметнички потенцијал записа Инока из Далше видела управо у његовој „аутобиографичности”, сматрајући га зачетком аутобиографије у српској средњовековној књижевности, јер „ма колико шематизована, структура записа, која писца затвара у колективна осећања и конвенционалне изражајне оквире, носила је у себи могућности за развијање разних наративних облика” (Marinković 2007²: 422). Већ сама чињеница да аутор пише о себи и свом животу, и то изван задатих образаца и клишеизираних фраза, чини овај запис посебним у контексту (српске) средњовековне књижевности. Истовремено, то је прича о животу, или једном периоду пишевог живота, који су обележила управо путовања, измештања,

3 Иноком из Далше назвао га је Ђорђе Сп. Радојичић (Radojičić 1960: 340–341), због манастира на реци Далши (данас Дајша, недалеко од Голупца) који се помиње у запису. Доцније је у литератури ово именоване прихваћено. Пажњу изучавалаца средњовековне књижевности дуго је окупирало питање идентитета овог писара, при чему га је, својевремено, неколицина аутора поистовећивала с хиландарским писаром Доситејем. О идентификацији Инока из Далше и откривању његовог монашког имена – јеромонах Теодор, в. Vasiljev 2000: 399–402. О непознатим рукописима Инока из Далше: Vasiljev 1995: 463–467. О досадашњим изучавањима стваралаштва Инока из Далше с прегледом старије литературе: Špadijer 2014: 125–129. Археографски опис *Рагослављевој јеванђеља*: в. Radoslavljevejevanđelje 2001. О одликама језика записа Инока из Далше в. Jovanović 2009.

сеобе. Његова кретања, штавише, својеврсни су „маркери” различитих етапа његовог живота, па би се могло рећи да путовања о којима пише чине окосницу композиције самог записа.

На почетку записа, Инок из Далше говори о себи као о младом монаху на Светој Гори. Иако не помиње ком манастиру припада, може се претпоставити да је живео испосничким животом у некој ћелији (Trifunović 1979: 90). Као преписивач, Инок је очито уживао велики углед, јер га је деспот Стефан Лазаревић позвао да дође у деспотовину како би преписивао књиге: „И његов налог и тражење је било да дођемо у крајеве ове ради преписивања књига, који је ове са усрђем и љубављу читао” (Despot Stefan 1979: 185). Будући да је, као млад и неискусан монах, „сву вољу своју на расуђивање предао” (Despot Stefan 1979: 185) духовним оцима с којима је обитавао у манастиру, Инок из Далше чекао је њихово одобрење да се одазове позиву деспота Стефана.

Старији и искуснији монаси су, ипак, нерадо допустили младићу да се отисне на такав пут, између осталог и због тога што, како писац каже, „ствар одласка су схватили и спремање на пут су знали” (Despot Stefan 1979: 185). Какве су то недаће и тешкоће сналазиле путнике, и шта се тачно у оно време подразумевало под „спремањем на пут”, писац задржава за себе, али пише о осећању страха и неизвесности уочи одласка са Свете Горе:

„Иако не беше пријатно ни овима и нама, ипак се повиновасмо. Са благословом ових и са утробом жалосним говорењем растрзаном и са утврђењем чувања њиховог учења, једва се од ових позно отргох, сузама многим влажећи лице. И због разлучења ридајући, на пут кренусмо, назад посматрајући докле је год било могућно гледати.” (Despot Stefan 1979: 185–186).

Свету Гору Инок из Далше напушта невољно и са жаљењем због растанка са манастирском обитељи. Чини се да је ово тренутак у којем се његовом понашању „своје” супротставља „туђем”, и у којем се наративна оријентација однос према Светој Гори као својеврсном „центру” (уп. Šačkova 2012: 196). Ако је један од првих захтева монашког живота да човек себе учини „странцем”, невољност с којом је монах напустио Свету Гору може се објаснити чињеницом да је његово путовање у деспотовину, заправо, његово напуштање странствовања, прекидање туђиновања и, у извесном смислу, враћање у исти онај „свет” с којим је у прошлости морао прекинути све везе. Поставља се тада питање: шта је, заправо, мотивисало одлуку монаха да се ипак отисне на пут? Да ли је то његова „културна улога” коју игра у свету, или пак суштинска тежња ка томе да се „испоштује”, или сачува, некакав земаљски ред, који је, подразумевано, рефлексивна небеског, божанског реда? (Ladner 1967: 244); да ли је Инок из Далше истински *homoreligiosus* који зна да овоземаљски живот може бити продуктиван само уколико се непрестано „превазилази” кроз различите форме отуђења?

Иако не експлицира конкретне разлоге своје одлуке, Инок из Далше их наговештава кроз наредне слике, а пре свега кроз опис сусрета са деспотом Стефаном Лазаревићем, који је преписивачима уприличио топао дочек и дао им задужења. Преписивачком послу Инок се посветио с ревношћу и напокон га завршио „у крајевима љубостињским, у пустињи близу манастира Успења Пречисте” (Despot Stefan 1979: 186). Пошто је окончачо посао, Инок из Далше се, по сопственим речима, надао да ће му деспот Стефан допустити да се врати на Свету Гору, „својима, одакле дођох”. Ипак, деспот га је умилним и љубазним речима почео одвраћати од повратка, поверивши му нове задатке, али и обећаваши да ће му подићи манастир у којем ће моћи на миру да се посвети преписивачкој делатности: „Да ти створим, рече, и овде у нашој земљи обитељ, да у нашим крајевима пристаниште имаш на утешење себи и онима што су с тобом” (Despot Stefan 1979: 187).⁴ Тада монах, „расудивши да је боље у својој обитељи неголи у туђој рукотворине чинити” (Despot Stefan 1979: 187), одлучује да остане. Деспот Стефан обећао је монаху да ће му манастир подићи на месту које сам изабере, а у међувремену му је за обитељ одредио „храм Ваведена Пречисте, близу града Голупца.”

Већ у овом сегменту приповедања видимо да се субјект мења: „редефинише” се значење појмова „своје” и „туђе”, јер се „својом обитељи” очито више не сматра само она светогорска. Шта је изазвало ову промену? Не само путовање већ и – сусрет (у овом случају сусрет са деспотом Стефаном), рекли би теоретичари путописа (в. Gvozden 2011: 40–41). Приповедање о путовању јесте, у извесном смислу, приповедање о сусрету са целим светом, при чему се субјект, у додиру с тим светом, свесно или несвесно мења (Gvozden 2012: 184–185).

У опису монаховог трагања за погодним местом за зидање манастира препознајемо „сажимање” времена и простора, карактеристично за средњовековну књижевност:

„И у тамошњим крајевима пустиње прошавши и горе многе обишавши, видео сам их пештерама непресушним изворима украшене и сличне скитовима отаца, што је познато онима који имају искуства. Место слично, иначе људима проходно, а раније ненасељено и неоткривено, нађох у подножју горе зване Висока, речју и стварно, на реци званој Далша, на извору” (Despot Stefan 1979: 187).

4 Са становишта симболике путовања у средњовековној књижевности, занимљива је употреба мотива пристаништа. С једне стране, овај мотив „натошљен” је симболиком која се везује за Христа и Богородицу (који су у средњовековној књижевности често упоређени с пристаништем), а с друге стране, у овом контексту, управо мотив пристаништа упућује на могућност да се просторно измештање Инока из Далше – његов долазак из Свете Горе у деспотовину – тумачи као стање нарушене равнотеже која поново треба да се успостави.

Путовање Инока из Далше овде је представљено као потрага за једним одређеним местом, местом будућег спокоја и мира. То путовање не мотивише жеља за променом, или за стицањем новог искуства, већ потреба за проналаском места које ће бити „препознато” на основу дотадашњег (његовог властитог, или, пак, туђе) искуства.⁵ „Образац” је препознатљив и на поетичком плану: прича о подизању манастира честа је тема српске средњовековне књижевности (штавише, српска књижевност је том темом и почела – Marinković 2007²: 416)⁶ и почива на устаљеном моделу.

Жудња за пустињом која се наслућује у опису Инока из Далше не открива само његову жудњу за једном врстом простора у коме је могућна потпуна изолација и отуђење од света. Она се може схватити и као жудња за протеклим временом, за његовим светогорским данима, у које је загладан од тренутка када се растао са својом светогорском обитељи. Увођењем мотива пустиње са свим његовим топографским и темпоралним својствима, али и симболичким потенцијалима, варира се мисао о томе да човек може бити путник само ако се смести у једном простору и ако живи у једном времену.

У сваком случају, Инок из Далше коначно је пронашао место на којем се скрасио: „А када се сабрало 35 душа нас који желимо небеско хођење⁷ и живот преподобних и док смо тако живели и трудили се, из околних крајева су долазили и благослов тражили и молитве желели” (Despot Stefan 1979: 188). Манастир је, дакле, уточиште оних који желе небеско путовање; место у којем је физичко мировање претпоставка духовног путовања. И не само то: нови манастир постаје својеврсно стедиште, па и раскрсница путева за све оне који су различитим поводима долазили у манастир:

„Од нас су молили и из угарских и муслиманских крајева који су ишли због неприличних ствари. Слушајући за нас, и са Свете Горе су долазили који нас познају и са нама желе да живе” (Despot Stefan Lazarević 1979: 188).

Чак и у овом фрагменту записа назире се једна димензија средњовековног, хришћанског схватања човека-путника – идеја према којој сваког правог ходочасника и странца који закуца на врата манастира треба дочекати као

5 Могло би се, у овом контексту, можда говорити и о „умножавању пребивалишта”, у смислу у којем га тумачи Битор (2009: 103): како и сам вели, Инок из Далше на време је схватио да је боље стварати у *својој* него у *шубој* обитељи, при чему као *своју обитељ* више не мисли (само) ону светогорску, већ ону коју тек треба да створи, при чему ниједно од његових пребивалишта није главно, нити стално.

6 По мишљењу Радмиле Маринковић, традиција описа подизања манастира Иноку из Далше била је добро позната и он се држи устаљеног репертоара.

7 У преводу Ђ. Сп. Радојичића: „небесно путовање” (1962: 220).

да је сам Исус Христос, у знак сећања на онога који је земаљским путевима ходио ка рајском пребивалишту.

Ипак, спокојан монашки живот није код Инока из Далше одагнао мисао о повратку у Свету Гору:

„Док сам тако живео, док заповести отаца никако нисам хтео одгурнути и док сам имао жељу овима да одем и на пут се спремао, одједном неочекивани и страшни глас испуни уши наше” (Despot Stefan 1979: 188).

Повратак је поново био осујећен узнемирујућом вешћу о смрти деспота Стефана, која је унела метеж у монашко „пребивање”. Пишући о деспотовој смрти, Инок из Далше опет прибегава уобичајеним фразама и симболичким спеговима, представљајући смрт као један вид путовања, пресељења „на онај свет”: „Но овај је, верујемо и знамо, привремено оставио царство и у небеске се из ових уселио обитељи” (Despot Stefan 1979: 188). Реч је о увреженом средњовековном погледу на овоземаљски, пропаљиви свет: за верника, тај свет је исто што и гостионица за путника – само привремено боравиште (Ladner 1967: 235).

Посебно занимљивим чини се начин на који Инок из Далше описује метеж што је у читавој земљи настао након деспотове смрти:

„После овога земља се наша смутила и када је цар нечастиви пришао и градовима се приближио војним јединицама, они који су живели у њима, страхом непојмљивим држани, бежали су из ових, а други, који ове одбити не могаху, у руке се њихове предаваху, на наду спасења, уз то, не помишљајући. Најсветији патријарх од престола и богоносни мужеви, иноци који се код њега сакупили, отишли су у крајеве дунавске [...] Крајевима нашим пагани се још не приближише и мир смо имали [...] Када су дошли у наше крајеве пагани, наше су од нас отели и нас саме, штавише, узети су хтели. И тако се од посла нашег удаљисмо и у туђини смо неко време лутали” (Despot Stefan 1979: 188–189).

Склопљено примирје улило је наду да ће се Инок из Далше вратити свом преписивачком раду, од кога се нерадо одвајао. И овај покушај се, међутим, изјаловио, овога пута због напада Угара. Угарско злостављање и мучење били су разлог поновног бега:

„Док смо се у дубини гора разбежали и од једних поотпуштали, а од других похитали, у том један другог не видесмо. Петодневно време у горама проевши, наги смо били и лишени свега одасвуд. Код града Вишесава смо се сакупили, питајући се да ли је жив овај или онај. И пошто смо се код познатих мало одморили, а они отишли, опет смо се у своје вратили,

расуђујући: где се трудимо, тамо ћемо и смрт поднети” (Despot Stefan 1979: 189–190).

На крају, оставши без уточишта и без братије, далеко од Свете Горе, Инока из Далше обузима очајање: „За Свету Гору закасневши и овдашњи посао изгубивши, обојег сам се чудно и жалосно лишио” (Despot Stefan 1979: 190). Немоћан, сетан и беспомоћан, он остаје у друштву само једног монаха. Тада добија позива духовника кир Висариона из манастира Благовештења, близу града Ждрела, да препише једну књигу, и тако он поново налази свој стваралачки мир – „И место пријатно за узврат мукама нашавши” (Despot Stefan 1979: 190) – као на почетку, када је тек дошао у деспотовину са Свете Горе.

Запис Инока из Далше, дакако, није и не може бити путопис, али јесте приповедање о путовању, и отуда се у његовом разматрању може оперисати одређеним појмовима који су релевантни у теоријском промишљању путописа. Пре свега, у овом запису кретање кроз простор представљено је, у извесном смислу, као протицање времена. Премда се путовање најчешће посматра као „делатност кретања кроз различита места”, за свако књижевно приповедање о путовању темпоралност је подједнако важна (Gvozden 2011: 24). С друге стране, текст записа пружа прилику за проблематизовање значајног аспекта односа средњовековног човека према простору, који се најједноставније може означити као „туђиновање”. Топоси странствовања, бездомности, „острађења” од овог света, међу најраспрострањенијим су топосима ранохришћанске аскетске литературе (Ladner 1967: 237). Заправо, однос према простору у овом запису дефинише се у великој мери на основама монашког идентитета самог писца, чија је главна претпоставка управо странствовање, физичко одвајање од света, одлазак у туђину.⁸

Приповедајући о принудном кретању и бежању пред недаћама, Инок из Далше креира прилично „неуредну” геометрију путовања: пре свега, лутање само по себи подразумева кретање без јасног плана; такође, његовом кретању не претходи мотивација „изнутра”, већ је оно мотивисано „споља”. Ово путовање Инока из Далше је, према томе, насумично и наметнуто. Стога описом путовања приповедач нема за циљ да реконструише просторне параметре, већ да пишући о свом лутању и бежању, просторно дефинише, односно, визуализује своје постојање у времену (в. Landow 1975: 641–655). Међупростор између два „уточишта” је, у ствари, међувреме између два тренутка спокоја – онога који је изгубљен и онога који тек треба да буде успостављен.

8 Прва поука у *Лествици* Јована Лествичника јесте она „О одрицању и одвајању од сујетног живота: Они који започину овај подвиг, да би поставили сигуран темељ, треба свега да се одрекну, треба све да презру, све да исмеју, све да одбаце” (Лествичник 2003: 21).

Завршница записа у којој Инок из Далше каже да проналазак пријатног места за њега, заправо, значи компензацију за муке које су га снашле, открива нам да су невољна, принудна путовања за писца заправо била – мучење, непрестано нарушавање равнотеже. Он нерадо прекида своје „небеско путовање” (труд, стварање, подвизавање) било да је разлог томе позив деспота Стефана, или бег пред опасностима. Једино право путовање за Инока јесте оно духовно, ментално путовање, на које – парадоксално – може да пође једино уколико је „на свом”, „међу својима”, где год то било. Само оно место које му омогућава да се усредреди на свој „труд” за њега је, на неки начин, свето, а свето место и није ништа друго до спона са вечним животом и Царством небеским. Његов монашки живот обележила су путовања, али док је у „овоземаљском животу”, у „објективној стварности”, нерадо мењао место, духовно је жудео за путовањем усмереним некаквим другим координатама.

Запис о монашком животу Инока из Далше јесте приповест о његовим путовањима. Кроз описе тих путовања, која су и физичка и духовна, принудна и добровољна, изражава се пишчев однос према овоземаљском, пролазном животу. Метежан и несталан, тај живот подсећа на монахова непланирана, непредвидива путовања и лутања, а пристаниште ка којем тежи Инок је „прозор у рај”. Он је, како каже Кантакузин, „невољни путник на тегобном путу којим се тешко ходи” (Kantakuzin 1993: 82), а његова „сен крај пута” у којој тражи предах, јесте његова манастирска обитељ, и његов рад. Ако је живот јунака средњовековног текста заиста испољавање његовог бића у простору (Lihačovič 1972: 415), онда је Инок из Далше неуморан путник између два света, „свог” и „туђег”, „доњег” и „горњег”, земаљског и небеског, материјалног и духовног, припадајући и једном и другом, не припадајући ниједном од њих. И то га, упркос свему, ипак чини типичним средњовековним *homoviator*-ом, чије је главно одређиште – нигде другде, доу њему самом.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ / REFERENCE LIST

- Bitor 2009: М. Bitor, „Putovanje i pisanje”, *Polja*, br. 455, prev. D. Zubac, Novi Sad: Kulturni centar, str. 95–108.
- Vasiljev 1995: Lj. Vasiljev, „Nepoznati rukopisi Inoka iz Dalše”, *Proučavanje srednjovekovnih južnoslovenskih rukopisa*, ur. P. Ivić, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, str. 463–467. [orig.] Васиљев 1995: Љ. Васиљев, „Непознати рукописи Инока из Далше”, *Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа*, ur. П. Ивић, Београд: Српска академија наука и уметности, стр. 463–467.
- Vasiljev 2000: Lj. Vasiljev, „Ko je Inok iz Dalše, hilendarski pisar prve polovine XV veka?”, *Medunarodni naučni skup Osam vekova Hilandara. Istorija, duhovni život, književnost, umetnost i arhitektura*, ur. V. Korać, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, str.

- 399–402. [orig.] Васиљев 2000: Љ. Васиљев, „Ко је Инок из Далше, хиландарски писар прве половине XV века”, *Међународни научни скуп Осам векова Хиландара. Историја, духовни животи, књижевности, уметности и архитектуре*, ур. В. Кораћ, Београд: Српска академија наука и уметности, стр. 399–402.
- Gvozden 2011: V. Gvozden, *Srpska putopisna kultura 1914–1940*, Beograd: Službeni glasnik. [orig.] Гвозден 2011: В. Гвозден, *Српска путописна култура 1914–1940*, Београд, Службени гласник.
- Gvozden 2012: V. Gvozden, „Imali putopis svoju teoriju?”, *Putopis: časopis za putopisnu književnost*, god. 1, br. 1–2/2012, str. 183–194. [orig.] Гвозден 2012: В. Гвозден, „Има ли путопис своју теорију?”, *Путопис: часопис за путописну књижевност*, год. 1, бр. 1–2/2012, стр. 183–194.
- Despot Stefan 1979: Despot Stefan Lazarević, *Književni radovi*, prir. Đ. Trifunović, Beograd: Srpska književna zadruga. [orig.] Деспот Стефан 1979: Деспот Стефан Лазаревић, *Књижевни радови*, прир. Ђ. Трифуновић, Београд: Српска књижевна задруга.
- Jovanović 2009: G. Jovanović, „Inok iz Dalše i Radoslavljevo jevanђеље”, *Manastir Kalenić – u susret šestoj stogodišnjici*, Beograd – Kragujevac: Srpska akademija nauka i umetnosti – Eparhija šumadijska Srpske pravoslavne crkve, str. 161–168. [orig.] Јовановић 2009: Г. Јовановић, „Инок из Далше и Радослављево јеванђеље”, *Манастир Каленић – у сусрет шестој стогодишњици*, Београд – Крагујевац: Српска академија наука и уметности – Епархија шумадјска Српске православне цркве: стр. 161–168.
- Kantakuzin 1993: D. Kantakuzin, „Žitije Jovana Rilskog”, *Spisi Dimitrija Kantakuzina i Vladislava Gramatika*, prir. J. Grković-Mejdžor, Beograd: Prosveta – Srpska književna zadruga. [orig.] Кантакузин 1993: Д. Кантакузин, „Житије Јована Рилског”, *Списи Димитрија Кантакузина и Владислава Граматика*, прир. Ј. Грковић-Мејџор, Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.
- Ladner 1967: G. B. Ladner, „Homo Viator: Medieval Ideas On Alineaton and Order”, *Speculum*, XLII/2, Cambridge, Massachusetts: The Mediaeval Academy of America, pp. 233–259.
- Ladow 1975: G. P. Ladow, „Swim or Drown: Carlyle’s World of Shipwrecks, Castaways and Stranded Voyagers”, *Studies in English Literature 1500–1900*, vol 15, No. 4, pp. 641–655.
- Lestvičnik 2003: Sveti Jovan Lestvičnik, *Lestvica*, Manastir Hilandar. [orig.] Лествичник 2003: Свети Јован Лествичник, *Лествица*, Манастир Хиландар.
- Lihačov 1972: D. S. Lihačov, *Poetika stare ruske književnosti*, Beograd: Srpska književna zadruga. [orig.] Лихачов 1972: Д. С. Лихачов, *Поетика старе руске књижевности*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Marinković 2007²: R. Marinković, „Inok iz Dalše ili O genezi srpske autobiografije”, *Svetorodna gospoda srpska*, Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, str. 403–434. [orig.] Маринковић 2007²: Р. Маринковић, „Инок из Далше или О генези српске аутобиографије”, *Светородна госпођа српска*, друго допуњено издање, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, стр. 403–434.
- Marković 2002–2003: M. Marković, „Prvo putovanje svetog Save u Palestinu”, *Zograf*, br. 29: Beograd: Institut za istoriju umetnosti, str. 47–92. [orig.] Марковић 2002–2003: М. Марковић, „Прво путовање светог Саве у Палестину”, *Зограф*, бр. 29: Београд, Институт за историју уметности, стр. 47–92.

- Polovina 2010: N. Polovina, *Topos putovanja u srpskim biografijama XIII veka (Domentijan i Teodosije)*, Novi Sad: Akademska knjiga. [orig.] Половина 2010: Н. Половина, *Топос путовања у српским биографијама XIII века (Доментивијан и Теодосије)*, Нови Сад: Академска књига.
- Radić 2011: R. Radić, „Putovati kroz Srbiju u srednjem veku”, *Srednjovekovni putovoda*, Beograd: Službeni glasnik. [orig.] Радић 2011: Р. Радић, „Путовати кроз Србију у средњем веку”, *Средњовековни путовођа*, Београд: Службени гласник.
- Radojičić, Đ. Sp. 1960: *Antologija stare srpske književnosti (XI–XVIII veka)*, Beograd: Nolit.
- Radojičić 1962: Đ. Sp. Radojičić, *Razvojni luk stare srpske književnosti*, Novi Sad: Matica srpska. [orig.] Радојичић 1962: Ђ. Сп. Радојичић, *Развојни лук старе српске књижевности*, Нови Сад: Матица српска.
- Radoslavljevo jevanđelje 2001: *Radoslavljevo jevanđelje*, ur. Đ. Trifunović, Sankt Peterburg – Beograd: Ruska nacionalna biblioteka – Narodna biblioteka Srbije – Zavod za izradu novčanica i kovanog novca. [orig.] *Радослављево јеванђеље* 2001: *Радослављево јеванђеље*, ур. Ђ. Трифуновић, Санкт Петербург – Београд: Руска национална библиотека – Народна библиотека Србије – Завод за изradу новчаница и кованог новца.
- Trifunović 1979: Đ. Trifunović, „Život, doba I književni rad despota Stefana Lazarevića”, *Despot Stefan Lazarević: Književni radovi*, прир. Ђ. Trifunović, Beograd: Srpska književna zadruga, str. 4–141. [orig.] Трифуновић 1979: Ђ. Трифуновић, „Живот, доба и књижевни рад деспота Стефана Лазаревића”, *Деспот Стефан Лазаревић, Књижевни радови*, прир. Ђ. Трифуновић, Београд: Српска књижевна задруга, стр. 7–141.
- Šačkova 2012: V. A. Šačkova, „Putopis kao žanr umetničke književnosti: pitanja teorije”, *Putopis: časopis za putopisnu književnost*, god. 1, br. 1–2/2012, str. 195–202. [orig.] Шачкова 2012: В. А. Шачкова, „Путопис као жанр средњовековне књижевности: питања теорије”, *Путопис: часопис за путописну књижевност*, год.1, бр. 1–2/2012, стр. 195–202.
- Špadijer 2014a: I. Špadijer, *Sveti Petar Koriški u staroj srpskoj književnosti*, Beograd: Čigoja. [orig.] Шпадијер 2014а: И. Шпадијер, *Свети Петар Коришки у старој српској књижевности*, Београд: Чигоја.
- Špadijer 2014b: I. Špadijer, *Svetogorska baština*, Beograd: Čigoja. [orig.] Шпадијер 2014б: И. Шпадијер, *Светогорска баштина*, Београд: Чигоја.

Nataša Polovina

LIFE AS A JOURNEY IN THE RECORD OF INOK FROM DALŠA

Summary

In the record of Inok from Dalša we encounter a symbolic representation of a man as a passenger for whom earthly life is only a temporary residence, a transitory path on the road to the Kingdom of Heaven. Narrating about his travels, Inok from Dalša expresses his attitude to-

wards the mundane life: while the physical movement and change of place is seen as a torture, he is eager to find a peaceful shelter where he would be able to continue his “heavenly journey”. In the context of Serbian medieval literature, the record of Inok from Dalša is a valuable example of narration about the journey in which travels are thematized not only as a form of symbolic imitation of Christ, or as a movement that is motivated “from inside”, but as a “convulsive” movement followed by fear and feeling of discomfort.

Key words: *homo viator*, *homo religious*, world, monk, shelter, spiritual journey, time, space, symbol

Рад примљен: 25. 4. 2016.

Рад прихваћен: 9. 5. 2016.